

מתורתו של צדיק אביר יעקב

משנתו של מרן רבי יעקב אביחצירא זי"ע על דרך הפשט
לקט דרושים ומאמרים, בביאור פשט מצוות התורה וענייני עבודת השי"ת
שנלקטו מכל ספריו הק'

בס"ד, פר' כי תבוא תשפ"ו

בית יעקב

לחבר תורה שבכתב בתושבע"פ

והיה כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלקיך נתן לך
נחלה וירשתה וישבת בה (כו א).

אפשר לרמז על פי מה שפרש הרב רבי שמעון בר יוחאי עליו השלום בזה הקדוש (ח"א מו:) על פסוק (בראשית ב א) 'ויכלו השמים והארץ', דא תורה שבכתב ותורה שבעל פה, דהינו 'השמים' תורה שבכתב 'והארץ' תורה שבעל פה. והנה העקר הוא שיחבר האדם תורה שבכתב ותורה שבעל פה דאנון בסוד זכור ושמור, דלא לאפרשא לון. וזה גרמז בתחלת התורה במה שנאמר (שם פסוק ד) 'אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים', שמים וארץ הם תורה שבכתב ותורה שבעל פה, 'בהבראם' דרשו חכמים זכרונם לברכה (מנחות כט:) בה' בראם, וה"א זו היא ד"ו, הינו דו פרצופין והם זעיר ונוקבא, והינו תורה שבכתב ותורה שבעל פה, וכיון שהם דו פרצופין צריך דלא לאפרשא לון. וחזר ואמר עוד 'ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים', הקדים תורה שבעל פה לתורה שבכתב, להורות כיון שהם דו פרצופים שוים הם והכל יחוד אחד, והינו סוד זכור ושמור שמור וזכור. ועקר למוד המשנה שהוא תורה שבעל פה צריך להיות עם הגמרא כדי לידע פרוש המשנה:

וזהו פגנת הפסוק והיה כי תבוא אל הארץ, הארץ היא תורה שבעל פה כמו שכתבנו (לעיל בשם הוורד), ואמר והיה שהוא לשון שמחה, דהינו ששומחה גדולה יש לך כשתזכה לדעת גם המשנה כדי לחברה עם המקרא. ואמר אשר ה' אלהיך נתן לך נחלה, דהינו ידיעת התורה היא בסייעתא דשמיא, וזהו אשר ה' אלהיך נתן לך נחלה. וירשתה וישבת בה, וירשתה היא גרסת המשנה, וישבת בה היא הגמרא שהיא עקר ידיעת המשנה, וזהו השומחה השלמה, שתדע הגמרא עם המשנה: (מחשוף הלבן)

חובת בני ישראל ליראה יותר מכל האומות

ומסים הפסוק, 'את ה' אלהיך' - כי כאמור למעלה, אף כי החובה לירא את ה' קיימת על כל באי עולם, גוים ובני ישראל כאחד, כל הנהגים מן הבריאה ורואים את מרכבותיה וגדלה. מכל מקום על עם ישראל קיימת חובה כפולה ומכפלת, שהרי להם נתן ה' יתברך את תורתו, והראה להם אותותיו ונפלאותיו, ויחד שמו עליהם, ונקרא אלהיהם באמת. ועל כן, כיון שה' הוא 'אלהיך' - ראוי לבן ישראל לירא ממנו ולכבדו יותר מקולם.

יראת יעקב

טעם חשיבות היראה לעבודת ה'

כל תהלה, וכל הבראה שברא, העולם והאדם, לא נעשו בהכרח מאת אף אחד, וגם לא לשום צרך שהוא, אלא מנדבתו עם בני האדם, וכל כונתו להיטיב להם, כאשר אמרו חכמים.

חובת בני ישראל ביראת ה' מחמת קרבתם אליו

ובפרט כל איש מבני ישראל, אשר בו בחר הקדוש ברוך הוא מכל אמה ולשון להיות לו לעם סגלה, ונתן לו את תורתו הקדושה בעבור ישמרו חקיה, וגם הראה לו את דרכיו הישרים ומדותיו וסודותיו וגנוזיו, על כל אלה ודאי יש לירא מאד מנדלותו ורוממותו יתברך, ולא להעז לעשות דבר כנגד רצונו.

היראה מגדולת ה' הנובעת מבריאית העולם

וזהו פגנת הפסוק: 'ליראה את השם הנכבד' - להורות שהחובב המטל על האדם להיות ירא מה יתברך, הולך וגדל לפי השגתו והכרתו את בוראו, והשגת כבודו וגדלתו. וככל שהאדם קרוב יותר לה', כך צריכה יראתו להיות גדולה יותר. והאיש היודע שהעולם נברא מן האין ולא היה שום דבר קדם לכן, וכן האדם נברא אחר שלא היה, יהיה ירא את ה' יותר, בזכרו שכל זאת לא עשה ה' אלא לכבודו, וכמאמר התנ"ך (אבות פ"ו משנה יב): 'כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו, לא ברא כי אם לכבודו'. ועל זה נאמר כאן שיש לירא את השם 'הנכבד'.

הכרה בהשגחת ה' ופעולותיו התמידיות מביאות לידי יראה

ומה שהוסיף הפסוק 'והנורא' - הכונה בזה שהוא נורא על ידאיו מצד פעולותיו. שהרי ה' יתברך הוא הקובע בכל זמן את הנהגת כל המדינות, ובכל עת נקבע עליהן איזו תהיה בה חרב ואיזו ישלום, גוים ואיזו לרעב ואיזו לשבע. והכל נעשה בהשגחה פרטית, כביכול ה' יתברך בעצמו שריו עם בראיו. ולכן נאמר 'והנורא הזה' - לשון הנורא באצבע, ללמד שאפשר להראות באצבע את נוראות ה', ולראות את השגחתו על כל המעשים, כי אין דבר הנעלם ממנו.

ליראה את השם הנכבד והנורא הזה

את ה' אלקיך (כת, נח).

לצרך הנהגת העבד, ראשית כל צריך שתהיה יראת האדון על פניו ותהיה אימתו עליו, כי אם לא יהיה העבד ירא מאדונו, הרי בזה פורק הוא את עלו מעליו, ומעלתו עושה כל שברצונו. ואמנם אם ידעה - יעשה את צווי רבו, אך כשלא ידעה - לא יעשה. באופן כזה אינו נחשב כלל כעבד, שהרי כך הוא מנהג כל אדם שלעיתים עושה את רצון חברו, וכל מהותו של עבד היא במה שהוא מכרח לעשות אף כשאינו רוצה. אבל אם אימת האדון משלל על העבד, מכרח הוא לעשות כל מה שיצוה אדונו, לא יטה ימין ושמאל מכל אשר יאמר לו ולא יפיל דבר מדבריו, כקטן כגדול. ויראה זו המטלת על העבד, אין די בכך שירא רק בשעה שהוא שרוי במחצת האדון, כי אם אינו ירא אלא בפניו אין זו יראה שלמה. אלא צריך העבד לירא מן האדון בין בפניו ובין שלא בפניו, ובכך הוא מוכיח שיראתו אמיתית, מרום מעלת האדון, ולא רק מעשיו המטלים עליו.

מהות יראת ה'

על כך כותב רבנו זיע"א (גנוי המלך, תיקון התשובה אות כג), כי בפסוק זה מתפרש מה היא יראת ה'. צריך אדם לדעת, שה' יתברך הוא אדוני האדונים, בורא הכל ומושל בכל, ומשגיח על כל פרט ופרט, לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו, הן על מעשיו הטובים, והן על הרעים. והוא מעניש על כל דבר ודבר, אף הקטן ביותר, וגם נותן שכר על כל דבר ודבר.

הדרך לקנין יראת ה'

על כך כותב 'ליראה את השם הנכבד והנורא הזה את ה' אלהיך'. כל אשר יקרא מקרא זה ומתבונן בלשון נוראה זו שאמר משה רבנו עליו השלום, 'ירעדו איברי גופו ותסמר שערות בשרו'. כי בא משה רבנו עליו השלום להלהיב בדבריו את בני ישראל ליראת ה' יתברך, ואמר להם שכל אדם מישראל מכרח ומחויב לירא את ה', מפני שה' יתברך מרום הוא על

באור יעקב

סוס ורכבו

אמנם הרב השיב עמו כלא שומע את הדברים, והמשיך צועד לבית הכנסת. הגיע הרב לבית הכנסת, ולשמחתו היו שם מגן יהודים שנגמדו לתפלת המנחה, הצטרף אליהם הרב, והתפלל במתינות ובכונה עמקה כדרכו בקדש.

עם סיום התפלה, קרא הרב לשמשו, ואמר לו: "עתה, הבה נחיש צעדינו, כי השירה מחכה לנו".

העגלון שעמד בראש השירה, אכן לא חשב מתחלה לחכות עד אשר יסיים הרב את תפלתו, וכבר האיץ פסוסים שיצאו לדרך. הסוסים הרימו את רגליהם כדי לפתח בדהירה, אך בארץ פלא הניחום שוב על מקומם הראשון. העגלון התפלא מדוע הסוסים אינם מתקדמים, והצליף על גבם בכת. הסוסים נסו שוב לפתח בדהירה, הרימו שוב רגליהם, אך שוב הניחום באותו מקום כבתחלה.

כך דהרו הסוסים על מקומם, כשהם אינם מתקדמים אף לא פסיעה אחת. בינתיים התקבצו ובאו כל בני העיר לחזות בפלא הגדול, כיצד הסוסים נותרים על מקומם, ולמרות שיכולים הם להזיז את רגליהם, אינם מצליחים להתקדם.

כשהגיעו הרב ושמשו, שאל הרב את העגלון: "נותר לנו מקום בעגלתך?" השיב להם העגלון: "מקום יש עמדי למקביר, אך הסוסים אינם מעוניינים להסיענו". אמר לו הרב: "תן לנו מקום, והכל יבוא על מקומו בשלום". ואכן, הרב ושמשו עלו על העגלה, ישבו על מקומם, ותכף החלו הסוסים במרוצתם לעיני כל העם העומדים סביב ומשתהים נוכח המופת.

קדושת יעקב

ולתקן את אשר עות בעודו בחיים חיותו, ויומם ולילה ישית עצות בנפשו לתקן מעלליו.

זכירת משרת בריאת האדם מביאתו לתשובה

אז יאמר האדם לעצמו דברי התעוררות וכבושין, שכל בריאתו אינה אלא להיטיב עמו, כי לה אין צורך בדבר, ואין לו הנאה בבריאה כי אם להיטיב ליצורים. וכשיזכר זאת האדם תמיד, שיה' יתברך ברא אותו ישר, וסבת בריאתו היא כדי שיוסיף וירויח למען יזכה בחיי העולם הבא, אז בודאי לא ישמע לעצת יצרו הרע כאשר יפתה אותו, כי לא יוכל לעצור פה כנגד ה' יתברך, שעשאו ישר, ומי יעז להשחית מעשיו יתברך.

ע"י מעשים טובים זוכה לנפש רוח ונשמה מתוקנים

את ה' האמרת היום להיות לך לאלקים וכו' (כו יז-ט).

עוד יש לומר, למה אמר בלשון ה' האמרת והאמירך, משום דתבת 'אמר' ראשי תבות אור מים רקיע האמורים בפרשת בראשית. והנה אור רומז לנשמה, והמים רומז לרוח, והרקיע רומז לנפש. והכי נמי עולם הבריאה הוא כנגד אור, ועולם היצירה כנגד רוח, ועולם העשייה כנגד הנפש. והנה בהשתדלות האדם על ידי מעשיו הטובים לברר גיחויות הקדושה משלשה עולמות בריאה יצירה עשייה האמורים, בזה זוכה לנפש רוח ונשמה כראוי מתקנים, כי משלו נתנו לו, הוא תקן עולמות נפש רוח ונשמה, יבואו לו נפש רוח ונשמה כראוי. והו' שאמר את ה' האמרת, דהינו עשית תקון בעולמות הנרמזים במלת 'אמר' שהם בריאה יצירה עשייה האמורים, גם ה' האמירך, יתן לך 'אמר' שהם נפש רוח ונשמה מתקנים כראוי. [ו] בזה ולתתך עליון על כל הגוים אשר עשה לתהלה ולשם ולתפארת, תהלה מצד הנפש, שם מצד הרוח, תפארת מצד הנשמה: (פיתוחי חותם)

לעתים יוצא היה רבנו האביר יעקב זיע"א אל העם שבשדות, סובב בין הכפרים והעירות בהם התגוררו שלומי אמוני ישראל במרוקו, ומקרב לבם של ישראל לאביהם שבשמים.

באחד ממסעותיו הגיע הרב לעיר תמוסנת. שמחה גדולה היתה בכל העיר עם השמיע הבשורה על בואו של הרב. כל בני העיר התאספו בבית הכנסת לקבל את פניו של האורח הדגול, והרב נשא דברים משובבי לב ונפש, ועורר את כל הלבבות ליראה את ה' ולא הבהתו.

כעבור פרק זמן, נפנה הרב להמשיך במסעו, לעבר הכפר כיחל השוכן בעוד כפרת דרך מהעיר תמוסנת. את הדרך מתמוסנת לכיחל עושים היו בשירה של עגלות, שיוצאת היתה אחת לחמשה עשר ימים.

בהגיע היום בו יוצאת השירה, יצא הרב מבית בעל הבית שארחו, כשהוא משים את פניו לעבר המקום בו נצבו העגלות הרתומות הכן לצאת לדרך. הביט הרב לעבר השמים, והבחין כי החמה נוטה לערוב, ובאם יצא עתה לדרך, הרי שלא יספיק להתפלל תפלת המנחה בטו' תשקע השמש.

הורה הרב לשמשו כי יביא לו הטלית והתפלין, ובמקום ללכת למקום ממנו יוצאת השירה, החל הרב צועד לכוון בית הכנסת. האנשים שהתלוו אל הרב נסו להסביר לו כי אנשי השירה אינם נוהגים לחכות למאחרים, ובאם ילך עתה הרב לבית הכנסת, יתכן ועד שיסיים את התפלה, כבר תצא השירה לדרך, ולא יוכלו להשיגה. ואלו השירה הבאה תצא רק בעוד חמשה עשר ימים.

נסיון האדם בעולם - זכירת גרותו הזמנית

ברוך אתה בבאך וברוך אתה בצאתך (כח ו).

הרודף אחר הבלי העולם הזה, ומחשיב אותו לעקרי בעיניו, ומשום כך אינו חושש לקיים תורה ומצוות, ומזלזל בחיוביו, בודאי שלא יסיעוהו מן השמים להצליח ברוחניותו. אך האדם החש כגר בעולם הזה, ויודע את אשר לפניו, תהיה דרכו קלה להצליח בתפקידו בעולם, ולעבר את כל ימי חייו באסיפת רבוי מעשים טובים, ובהמנועות מחטאים. וזהו עקר נסיון האדם בעולם, לזכר את ה' ולא לקלקל מעשיו.

משרת מציאות האדם בעולם - להישאר נקי מעוונות

וכתב רבנו זיע"א (וגני המלך, תיקון התשובה אות י), שיש לדרוש על כך את תבת 'בראשית' הפותחת את התורה, שהיא אותיות 'ישר באת' וגם אותיות 'ישר תבא'. ובא הדבר לרמז על דרשת רבותינו זכרונם לברכה (בבא מציעא קו.) בפסוק זה 'ברוך אתה בבאך וברוך אתה בצאתך' - שתהא יציאתך מן העולם כביאתך לעולם, מה ביאתך לעולם בלא חטא, כך יציאתך מן העולם בלא חטא.

התועה מדרכו - חובתו לשוב מעוונות

והענין בזה, לפי שגשמת האדם יורדת לעולם זכה וטהור, וכל מטרותיה לסגל לעצמה תורה ומצוות ומעשים טובים, ולהרויח תוספת קדושה וזכיות. אך אם בעוונותיו הרבים תעה האדם מדרך השכל, ורדף אחר תאוות יצרו למלא רצונו - אזי לא זו בלבד שלא מרויח כלום בביאתו לעולם, אלא אדרבה מפסיד, כי מטמא את נשמתו ומטנפה בחטאים, וענוש יענוש. ולכן כל זמן שהאדם חי, אם כבר עברה עליו רוח קנאה והלך אחר עצת יצרו הרע, עליו להתעורר